

Dějiny a organizace sportu 2

Poválečné Československo v zrcadle sportu

Školní rok: 2023/2024

Ročník: 1., denní studium

Přednášející: Mgr. Václav Pechman

Kontakt: vasek.pechman@seznam.cz

SPORT & POLITIKA
ČLOVĚK & DOBA
EMIL ZÁTOPEK & ČESKOSLOVENSKO

<https://www.youtube.com/watch?v=xjbZ2EazWyU>

Etablování státostrany (1948)

- „očista veřejného života“ akčními výbory
- Ústava 9. května (de iure/de facto)

Zákon č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu

Zákon č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce

- Volby do Národního shromáždění
- Antonín Zápotocký předseda vlády, Klement Gottwald prezident
- „Ostrý kurz“

Zakladatelské období komunistického režimu

Změna ekonomického, politického a sociálního systému

Garnitura využívající všechny prostředky k udržení dosažené pozice

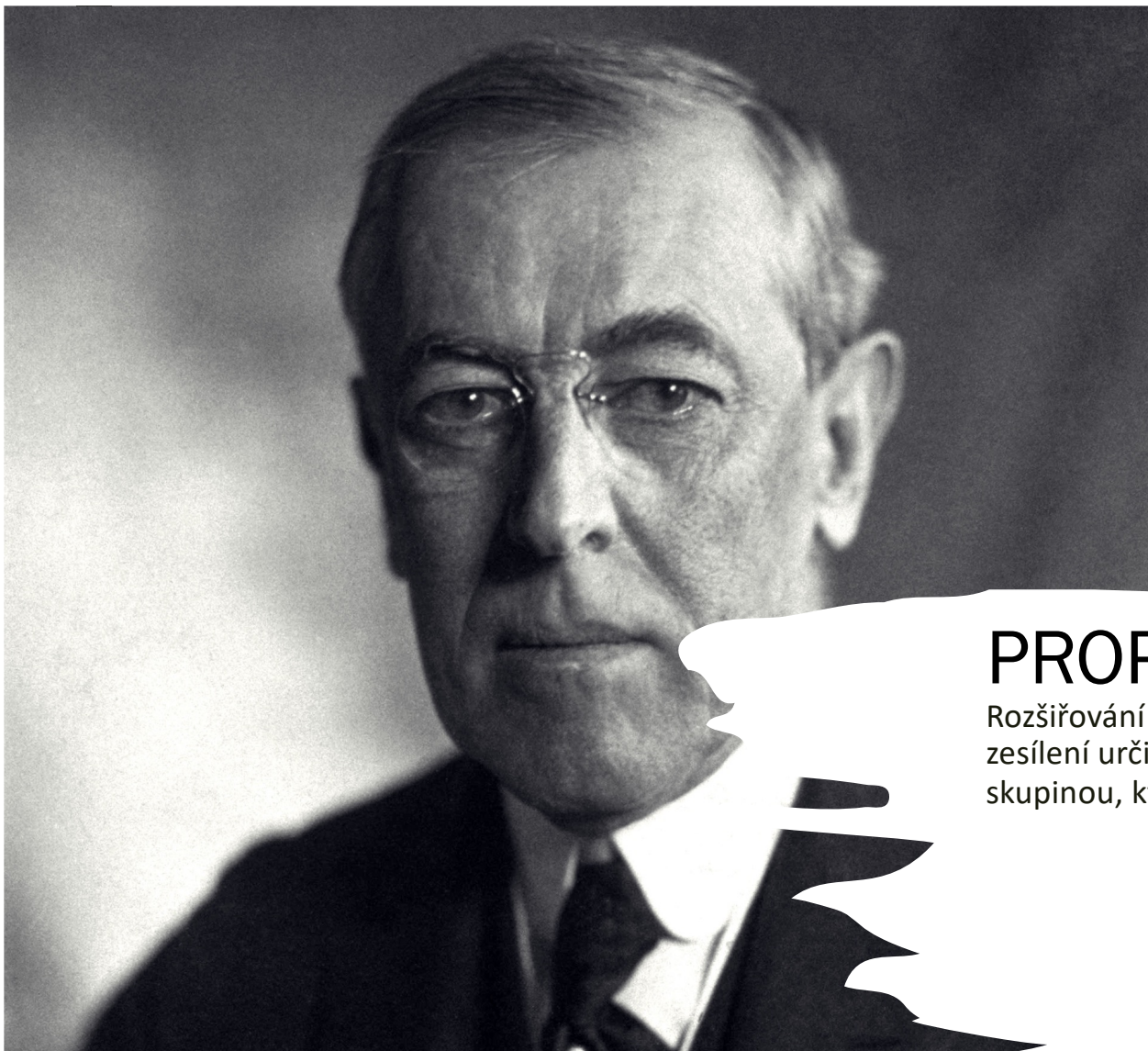
Likvidace opozice, politické procesy, znárodnění podniků s více než 50 zaměstnanci, omezení lidských práv

Represivní aparát režimu =
vláda, státní administrativa,
armáda, policie, soudy,
vězení (explicitní projevy
moci)

Ideologický aparát režimu =
školy, církve, média, masové
aktivity, umění a sport
(skryté projevy moci
pronikající do soukromé
sféry lidského života)

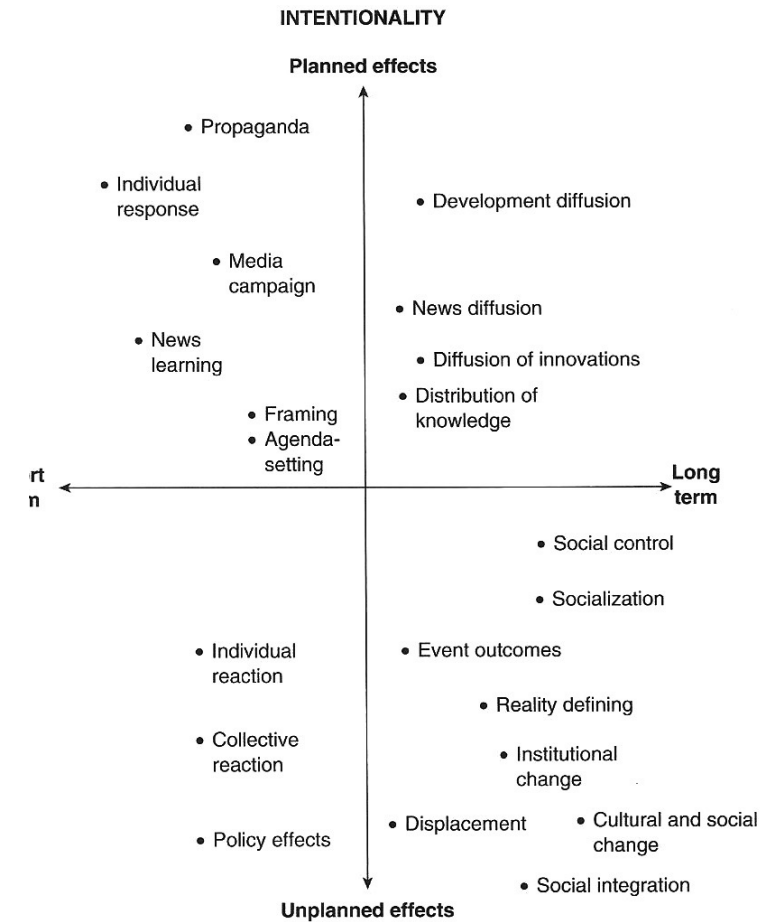

PROPAGANDA

Rozšiřování názorů a informací za účelem vyvolání anebo zesílení určitých postojů nebo jednání mas ovládaných skupinou, která dané mase vládne pomocí ideologie.

	Otevřené	Skryté
Záměrné	PR	Propaganda (obsah předkládán jako objektivní)
Nezáměrné	Média se chovají v souladu s vlastnickou strukturou	Ideologie

Symbolické znaky

Dogmata (představa trvale hrozícího spiknutí)

Demonstrace síly

Nepřípustnost kritiky režimu

Absence špatných zpráv o socialistické společnosti

Zdůrazňování výhod nastoleného systému

LEGITIMIZACE (nerovné mocenské vztahy popisovány jako oprávněné a splňující zájmy všech skupin)

NATURALIZACE (nerovné sociální struktury popisovány jako přirozené a nevyhnutelné)

UTAJOVÁNÍ (popírání sociálních nerovností)

UNIFIKACE (všechny sociální skupiny popisovány jako jeden celek s totožnými vlastnostmi)

FRAGMENTACE (společenská opozice rozdělována na menší skupiny a ty poté štvány proti sobě)

FRAZEOLOGIZACE (nadměrné užívání ustálených slovních spojení)

Nový socialistický člověk

Společenské tendence

Obtížná vystižení každodennosti

Rodící se fenomén volného času

Kolektivismus

Sovětizace

Adorace manuální práce

Filatelie x filumenie

Nepřátelé režimu

ADOROVANÉ VZORY

Potřeba hrdiny ve společnosti pramení z existenciálního strachu, že jedinec bude pouhou bezejmennou součástí davu, nikým a ničím.

- a) politický vůdce
- b) válečný hrdina
- c) Kulturní hrdina

Vztah mezi publikem a zprostředkovatelem důvěry-> ztotožnění a identifikace-> náklonnost publika později připsána straně a státu

POPULARITY- being liked or admired

INFLUENCE
have an effect
on the
character or
behaviour

POWER
ability to
direct the
others

„Média nám sice nejsou schopná určit, co si budeme myslet, ale jsou schopná ovlivnit, o čem budeme přemýšlet a jakým způsobem o tom budeme přemýšlet.“

PhDr. Tomáš Trampota, PhD, ředitel Institutu komunikačních studií a žurnalistiky na katedře mediálních studií Fakulty sociálních věd UK v Praze

Socialistické soutěžení

Absence tržních stimulů vlivem chybějícího střetu nabídky a poptávky

Nepřítomnost konkurence, nadřazení kvantity nad kvalitu

Závazky, překračování norem, údernické směny

Podníceni skvělými úspěchy našeho příslušníka, soudruha E. Zátopka, kandidáta naší rodné Komunistické strany Československa, nositele Řádu republiky a člena ÚV ČSM, chceme my všichni, komunisté a svazáci ATK, se naučit jako on bojovat a vítězit pro slávu naší lidové demokratické republiky a přispívat k posílení světového tábora míru. Chceme jako on hledat a nalézat nové formy trénigové práce, učíme se ze zkušeností sovětských mistrů sportu, zvyšovat neustále své sportovní výkony a současně studiem a aktivní politickou prací prohlubovat své uvědomění. Chceme tím podat naší straně, vládě a všemu pracujícimu lidu důkazy, že prostředků, které věnují na tělesnou výchovu a sport, je dobře využíváno. Chceme dokázat, že svou činností se podílíme na budování své vlasti a přispíváme k tomu, aby u nás v tělocvičnách a na hřištích rostlo více nositelů řádů, smělých budovatelů a obránců socialismu.“

Kulturní politika

Po roce 1945 nesmělo být vydávání novin a časopisů předmětem soukromého podnikání.

Od 19. dubna 1948 povolení pro nakladatele od Ministerstva informací (zaniklo přes 350 nekomunistických periodik)

Květen 1948- retroaktivní znárodnění polygrafického průmyslu

Ústava 9. května : (1) *Právo k výrobě, šíření, veřejnému promítání, jakož i dovozu a vývozu filmu je vyhrazeno státu a (2) Provozovat rozhlas a televizi je výhradním právem státu.*

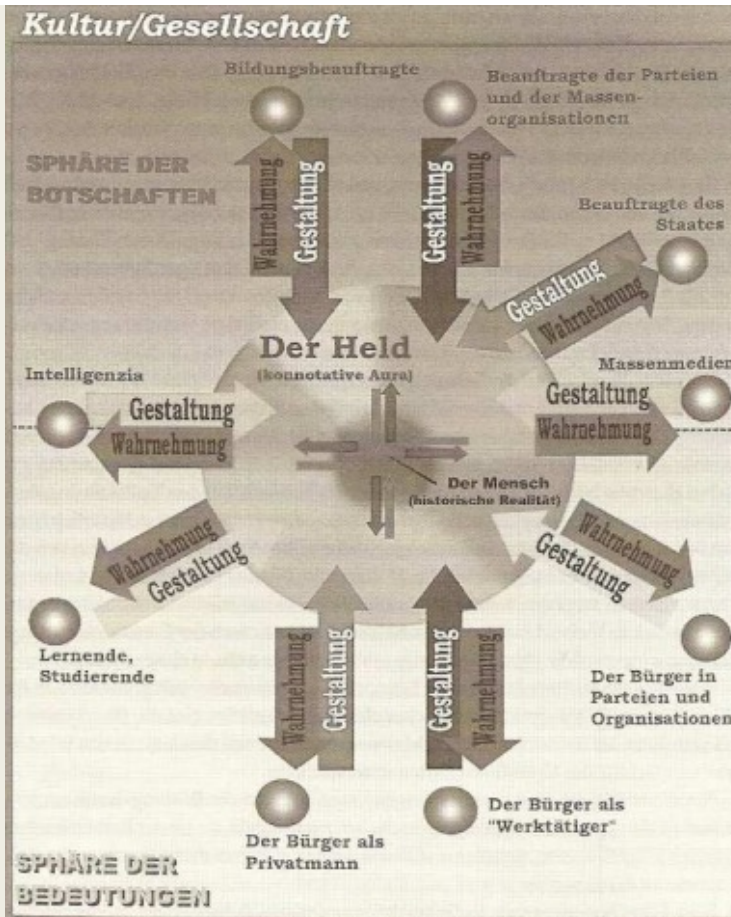

Mediální a literární reflexe

média = nositelé významů, realitu vnímáme podle toho, jak jsou věci označeny

- Monopol totalitní společnosti na šíření informací -> zkreslení faktické stránky předávané informace, černobílý pohled na svět
- Rozhlas (2 miliony posluchačů), televize až na přelomu 1953/1954 kvůli vysoké pořizovací ceně
- Čistky Akční výborů: Syndikát českých spisovatelů (30 členů), Svaz českých novinářů (100 členů)
- Říjen 1948- masové organizace plnily roli převodových pák
- Březen 1949- sociální realismus jako nejvyšší forma literární tvorby
- typizace (vystižením třídní příslušnosti), stranickost (vyzněním podílejícím se na stranické budoucnosti) a lidovostí (srozumitelností pro širokou veřejnost)
- Odklon od hojně užívaných názvů vycházejících z anglické transkripce (košíková, odbíjená)

Der sozialistische Held ein Kommunikationsmodell, SATJUKOW, Silke – GRIES, Rainer: Sozialistische Helden: Eine Kulturgeschichte von Propagandafiguren in Osteuropa und der DDR.

**I DRŽITEL SVĚTOVÉHO REKORDU FIN HEINO VZDAL ZÁTOPKVI
(RUDÉ PRAVO, 31. 7. 1948)**

Československá hymna zní velkými prostorami stadionu ve Wembley a 70.000 diváků tiše naslouchá. Hrstce Čechoslováků na hlavní tribuně stojí v očích slzy. Stydět se za ně? Nikdo nedovede z těch okolostojících diváků pochopit, co tohle všechno pro nás znamená. Emil, náš Emil Zátopek vyhrál. Nyní stojí na nejvyšší stupni vítězů vzpřímen jako pravý voják a zdá se mi, že pláče spolu s námi. Zvítězil. Vyhrál svůj životní boj způsobem, pro který nelze nalézt vhodná slova. Své soupeře přímo zničil. Finsko, ráje vytrvalců, se „položilo“ pod jeho tretry. Nikdo nemohl stačit pekelnému tempu Zátopka, nikdo nebyl schopen zastavit československou lokomotivu, která se rázem proměnila v parní válec. Jméno Zátopka a Československa jde dnes celým světem a na nejvyšším stožáru vítězů vlaje československá vlajka. Zátopek – Zátopek – Zátopek – zní nadšeně volání stadionem. Vše ostatní ustupuje do pozadí. Angličané zapomínají na svůj proslulý klid – nesmírné ovace jsou zaslouženým uznáním. Nádherné vítězství našeho nejlepšího atleta všech dob zanechalo v Angličanech hluboký dojem. Ještě dlouhou dobu po vítězném běhu se nemohl Emil dostat mezi své, jak byl obklopen spoustami zahraničních obdivovatelů. (...)

**ŠKPT. ZÁTOPEK OLYMPIJSKÝM VÍTĚZEM V BĚHU NA 10 KM (RUDÉ PRAVO,
21. 7. 1952)^{48'}**

HELSINKI (Od našeho zvláštního zpravodaje) – Po sobotním slavnostním zahájení byly v neděli na pořadu první finálové boje, do kterých s velkým úspěchem zasáhli i českoslovenští reprezentanti spolu se sovětskými a ostatními zemí lidové demokracie. Největšího úspěchu dosáhli reprezentanti Sovětského svazu. Sovětské atletky Romaškova, Bagrjanceva a Dumbadze obsadily v hodu diskem žen všechna první tři místa.

K nim se připojil novým olympijským rekordem a nejlepším letošním časem na světě náš nejúspěšnější sportovec, škpt. Emil Zátopek vítězstvím v běhu na 10 km. Na olympijském stadionu zavlála na nejvyšším stožáru vítězů československá vlajka a jako první zazněla na olympijském stadionu naše hymna, kterou účastníci čs. výpravy zpívali s sebou. Za nadšeného potlesku 70 tisíc diváků byla škpt. Emilu Zátopkovi předána zlatá olympijská medaile. (...)

„Tělesná výchova a sport v naší lidově demokratické republice slouží jednoznačně a bez výhrad k budování socialismu. Je proto samozřejmé, že její obsah a systém odpovídá tomuto úkolu a je tedy v neprostém protikladu k obsahu a systému tělovýchovy a sportu v kapitalistických zemích.“

Václav Pleskot, náměstek Státního výboru pro tělesnou výchovu a sport

V TOMTO DOMĚ SE NACHÁZELA ZLATÁ HOSPODKA, VNÍ
BYLA KOMUNISTICKOU ŽVŮLÍ 33-950
NÁSILNĚ PŘERUŠENA KARIÉRA HOKEJ
MISTRŮ SVĚTA Z LET 1947 A 1949 A
MEDAILISTŮ ZO H Z ROKU
BYLI NESPRÁVEDLIVĚ POZA-
OBVINĚNI A ODSOUCENI DO URANOVÝCH
TÝKÁNÍ LÁGRŮ

AUGUSTIN BUBNÍK (14 LET), ZLATKO ČERVENÝ (3 ROKY)
PREMYSL HAINÝ (1 ROK), JOSEF JIRKA (6 LET)
VLADIMÍR KOBRANOV (10 LET), STANISLAV
KONOPASEK (2 LET), JŘ MACEK

Obětovaní šampioni

1. Prosazení mocenského monopolu a k zajištění režimu
 2. Podíl na prosazení záměrů moci a sovětských velmocenských plánů
 3. Způsob řešení trvalého napětí mezi společnostmi (občany a mocenským monopolem), likvidace skutečných i vymyšlených odpůrců režimu
 4. „Důkazy o správnosti oficiální politiky“, zdroj psychózy strachu a podezřívání
- + Otevření prostoru pro sovětské hokejisty, kteří měli možnost vystoupit na mezinárodní scéně po přechodu z bandy

Sovětská fyskultura

Mentální, fyzická a dovednostní výchova zprostředkovávající všestranný rozvoj.

Koncept zasahující do oblasti politiky, výchovy a estetiky.

Principy ideovosti, všestrannosti a masovosti.

Výstavba socialismu prostřednictvím hromadně podněcené identity

Mravní, branná a tělesná zdatnost kultivovaných mas, které si participací osvojí atributy, jako jsou disciplína, vytrvalost a odvaha.

Tělovýchovný dualismus

(Československo: Práceschopnost + obranyschopnost, spolu s potřebou vykořenit spolkový sektor, kde přežívaly demokratické principy)

„Důležitou věcí v životě není vítězství, ale zápas, základem není to, že se zvítězilo, ale že se bojovalo dobře.“

„Pokud nejste připraveni, není žádná potřeba účastnit se.“

Dvě strany těže mince

Stanislav Jungwirth

x

Milan Švajgr

Sjednocení tělovýchovy v Sokole

Slet 1948-> začlenění odborové tělovýchovy do systému (zapojení ROH)

Zákon č. 187/1949 Sb., o státní péči o tělesnou výchovu a sport

Zákon č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních.

Zákon č. 71/1952 Sb. o organizaci tělesné výchovy a sportu= systém přímého státního řízení

Zákon č. 68/1956Sb. o organizaci tělesné výchovy = Československý svaz tělesné výchovy a sportu

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10116288585-archiv-ct24/218411058210016/obsah/618283-sokolovsky-zavod-branne-zdatnosti-1952/>

Armádní vrcholový sport

Fyzická kondice jako fundamentální složka bojové připravenosti vojska.

Armádní sport jako nejlepší systém identifikace perspektivních jedinců.

Povinná vojenská služba ve 20. roce života.

1945- Posádkové velitelství Velká Praha – roty vojenské tělovýchovy

1946- Ústřední tělovýchovný oddíl při Učilišti vojenské tělovýchovy

Říjen 1948- Armádní tělovýchovný klub

červenec 1950- Stadion Československé armády

od 1952- Ústřední dům armády

1956 - ASC Dukla

Státní amatérismus

Všeobecná pracovní povinnost, kampaň proti profesionálům.

Olympijské řády považovaly až do roku 1962 za amatérského sportovce pouze jedince provozujícího sport bez přímého či nepřímého prospěchu.

Pracovní místa pro vynikající sportovce zajišťoval Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport.

Oficiálně 8 hodin týdně na přípravu, ve skutečnosti vykazována činnost, která nebyla realizována.

Vyživovací příspěvky podle náročnosti sportu, momentální výkonnosti a morálně charakterových vlastností

Sport must be amateur or it is not sport. Sports played professionally are entertainment.

— *Avery Brundage* —

Emil Zátopek (1922-2000)

Republikový šampión, olympijský vítěz a osmnáctinásobný držitel světového rekordu.

Důstojník Československé lidové armády

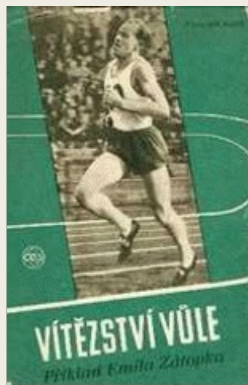
Kandidát Komunistické strany od 1949, člen od 1953

Diskurzivní postava, ilustrativní příklad a protagonista socialismu

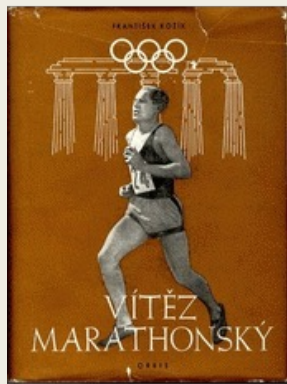

RUDÉ PRÁVO

ÚSTŘEDNÍ ORGÁN KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

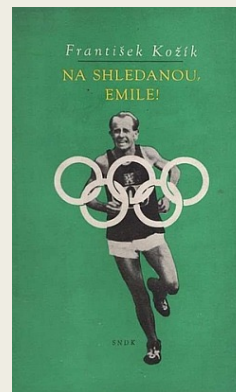
(1949)

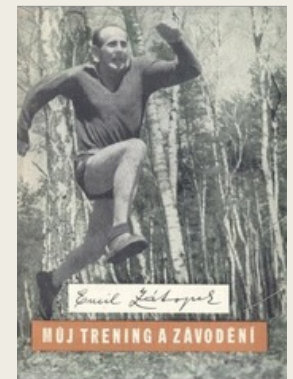
(1952)

(1955)

(1957)

(1955)

Domácí sportovní scéna

- Přebor ČSR v přespolním běhu, Mistrovství ČSR na dráze
- „Očekávaná kořisti našeho rekordmana“, „boj o místa za Zátopkem“, „obvyklá senzace“
- Dodatečné dramatické zápletky pro napínavější průběh
- Posílení pozice nejlepšího tuzemského atleta

Zlaté olympijské hry a mistrovství Evropy

- 1948: *„...nikdo nebyl schopen zastavit československou lokomotivu, která se rázem proměnila v parní válec“*
- 1952: *„dělníci, rolníci a ostatní pracující radují nad úspěchem našeho atleta, příslušníka naší armády, jejímž úkolem je střežit mír a bdít o jeho posílení“*
- Přenášení mezinárodních úspěchů na široké vrstvy obyvatelstva

Politická manifestace

- Mluvčí československé tělovýchovy
- Řád republiky, Československá cena míru
- Vzorný občan, svědomitý voják a loajální představitel Československa

Rekordní výkony

- Superlativy zdůrazňující výjimečnost situace
- Spolu s blahopřejnými telegramy výrazných představitelů veřejného života
- Vysvětlení prostřednictvím vůle, přípravy a sebekázně
- Zneužití pohnutek k překonání rekordu ve prospěch režimu

Porážky

- Jiné než první místo = špatná zpráva
- Zamlčení události/reference zbavená tragiky
- *„přemožen“, „poražen“, nikdy „neprohrál“*

Dělnický původ (přísný otec členem závodního výboru a laskavá matka) -> houževnaté vyrovnání s nesnadnou kapitalistickou realitou v mládí -> učňovská léta směřující k mistrovství v oboru chemie -> Jarní běh Zlínem (1941)-> vstup do armády na základě pozitivních zkušeností s Rudou armádou->OH v Londýně 1948, zlatá medaile v běhu na 10 km manifestující hrdinství

Bezprostřední a energický optimista, který svého postavení nezneužívá. Záliba v kutilství a živelná neposednost jako prvky přibližující jej běžnému spoluobčanovi. Úsměvné momenty z každodenního života dokazující, že nikdo není dokonalý.

<https://www.youtube.com/watch?v=NIZIY9QBF8w>

MEDIÁLNÍ ANALÝZA:

Úspěch jako kontrolovatelná volní složka, kterou měl každý k dispozici na základě vlastního postoje

„Porážka je ztráta víry ve vlastní síly“

Nezištnost a plnění cílů v rámci obecného prospěchu mezi řádky podsouváno všem čtenářům.

Československo vždy poslušně upozaděné za Sovětským svazem.

Ztráta prvenství, hegemonie a dominance jako zaostání za potenciálem.

„Viděl jsem zedníka, který lžicí napsal do čerstvé omítky: 24. VII. 1952 – Zátopek – norma 250 %.

Viděl jsem hejno dětí, které s pěstičkami na prsou obíhaly haldu písku. Ten, co ji oběhl nejvícekrát, si hrdě vyryl do písku vrbovým proutkem vedle jména – Z Á T O P E K.

Viděl jsem rozesmátého traktoristu, který objížděl v krásném tempu kombajnem pole lán: ‚Sakra, jako Zátopek,‘ pochvaluje si ztepilý obsekávač, který přeburuje svou kosu.

Viděl jsem truhlářského mládence tancovat před obrovskou haldou polen. Večer chce jít do vedlejší vsi tancovat. Jak tohle má do té doby rozřezat! Ruce mu bezmocně klesají. ‚Tak Karle, žádný fňukání, hod’ tam ZÁTOPKA a v 6 hodin si umytej, voholenej, navoněnej,‘ vece mistr.

Slyšel jsem číšníka, který na nádraží nestačil roznášet své pivo a párky všem žízňivým a hladovým, a nad jehož hlavou se slétávaly hromy a blesky: ‚Ježíšmarjá, lidi, mějte rozum, nejsem přeci Zátopek,‘ řekl šibalsky – a měl vyhráno.“

Rozsudek vynesl všechen československý lid

Slova pana presidenta, která pronesl na I. sjezdu ČSM, když citoval starou revoluční píseň „Nechť zhyne starý, podlý svět, my nový život chceme na zemi!“, jsou pro nás vlastně myšlenky, které nás vedou vpřed. Vždyť my již nový život budujeme. A přece se našly zrůdy, které chtěly zničit naši výstavbu a cestu k socialismu.

Počínání všech špionů a zrádců je hanebné a stejně tak pošestilé, protože náš lid, který si vybojoval lepší podmínky pro život, se jich nikdy nevzdá a dějinný vývoj se také již nikdy nevrátí do starých dob. Lidé se přesvědčili o štěstí socialismu, o shodě a spolupráci a nedají si nikdy svá práva vyrvat z rukou.

Diversanti se odsoudili sami svými činy — rozvratnictvím a přípravou války proti vlastnímu národu.

Rozsudek je výstrahou pro všechny, kteří by u nás v Československé republice hledali působiště pro své hanebné cíle. Všichni naši pracující budují společně svůj lepší život a každý, kdo by chtěl narušit naši společnou práci, skončí tam, kde skončila banda špionů a diversantů.

Rozsudek vynesl všechen československý lid.

Jako příslušník československé armády vidím, že rozsudek — toť příkaz, který vyplývá z povinné práce všech našich dělníků pro nás vojáky, aby pokojný život byl zachován.

Kpt. EMIL ZÁTOPEK

„Lidé prahnou po všem, co se vymyká principům stanoveným byrokratickou správou společnosti.“

Principy agón (boj) a alea (náhoda) uchránily prostřednictvím prvku nepředvídatelnosti jádro vyhledávané volnočasové aktivity, její aktivní i pasivní pojetí.

Běh, který obecnost oslovoval univerzálním jazykem, umožnil orgánům moci promlouvat propagandou do rozjařených myslí. Zůstává otázkou, do jaké míry ovlivnila vysílaná sdělení rozum příjemců a nakolik zůstala srdce podmaněná nejlepším československým sportovcem historie rezistentní vůči ideologickým praktikám.

**Zátopek spolupracoval s StB,
podle historiků by neměl být
modlou**

[HTTPS://ECHO24.CZ/A/S3F7K/ZATOPEK-SPOLUPRACOVAL-S-STB-PODLE-HISTORIKU-BY-NEMEL-BYT-MODLOU](https://echo24.cz/a/s3f7k/zatopek-spolupracoval-s-stb-podle-historiku-by-nemel-byt-modlou)

Socialistický realismus

= oficiální umělecký směr oslavující vládnoucí režim a poukazující na jeho úspěchy v reálném životě

- 1) LIDOVOST (srozumitelnost)
- 2) STRANICKOST (politická angažovanost)
- 3) TYPIZACE (třídní příslušnost)

LEGITIMIZACE = OSPRAVEDLNĚNÍ

Československá socialistická republika je socialistický stát, založený na pevném svazku dělníků, rolníků a inteligence, v jehož čele je dělnická třída.

KSČ je předvoj dělnické třídy a dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejuvědomělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence.

NATURALIZACE (mocenský vztah vnímán jako stálý a přirozený)

„Vedeni nedostižným vzorem Sovětského svazu bojujeme za mír pokrokových zemí.“

UTAJOVÁNÍ (skrývání a odvádění pozornosti)

„Potíže růstu, napětí způsobené rychlým rozvojem průmyslu.“

UNIFIKACE (zahrnování jednotlivce do kolektivní identity)

„Doba od nás žádá, my všichni musíme, společně se budeme podílet na dalším budování“

FRAGMENTACE (vymezení vůči skupině s opačnou ideologií)

„Reakce, buržoazie, protilidové živly, váleční štváči, kapitalističtí vykořisťovatelé.“

FRAZEOLOGIZACE (nadměrné užívání ustálených spojení)

„Bratrská spolupráce, země tábora míru, lidová demokracie“

Analyza historického dokumentu, Emil Zátopek (1954)

Mediální výstupy v 50. letech v Československu ovlivňovaly prvky, které se snažily působit na mysl diváků/posluchačů/čtenářů tak, aby v nich vyvolaly žádoucí dojem.

Jednalo se především o následující nástroje:

LEGITIMIZACE (nerovné mocenské vztahy popisovány jako oprávněné a splňující zájmy všech skupin)

NATURALIZACE (nerovné sociální struktury popisovány jako přirozené a nevyhnutelné)

UTAJOVÁNÍ (popírání sociálních nerovností)

UNIFIKACE (všechny sociální skupiny popisovány jako jeden celek s totožnými vlastnostmi)

FRAGMENTACE (společenská opozice rozdělována na menší skupiny a ty poté štvány proti sobě)

FRAZEOLOGIZACE (nadměrné užívání ustálených slovních spojení)

Pokuste se vysledovat všechny výše zmíněné strategie, jednotlivé nálezy popište a načrtněte vlastní vysvětlení, proč se tvůrci k takovým řešením uchýlili, tzn. co mělo být kýženým efektem.

Spolu se shrnutím základní myšlenky, kterou snímek příjemcům podsouval (cca 4 řádky volného textu), svou práci odevzdávejte na konci přednášky.